

Příliš vzdálená odpovědnost

Když jsem před pár měsíci odcházel z koncepční rady, odcházel jsem s pocitem, že si v příštích měsících od skautingu odpočinu. Předem mnou byly dva dobré studijní projekty, každý z nich na půl roku a za mnou kromě dobrých devíti let strávených v oddíle i pocit splněných domácích úkolů. Žádný z mých plánů, které jsem se pokoušel v oddíle za posledních pár let naplňovat, sice nevyšel podle mých představ, ale to je prostě život, vše se naplánovat nedá. Když si tak užívám o pár týdnů později své vysněné dovolené, přijde mi zpráva od mého nyní už bývalého rovera, jestli bych nenapsal krátký článek na téma třeba „vedení roverů“. To se nedalo odmítnout z několika důvodů. Ten hlavní byl, že téma roveringu bylo tématem, se kterým jsem v posledních několika letech měřil své síly, kde jsem často prohrával a se kterým mám tudíž stále nevyrovnané účty. Když jsem si myslel, že mě skauting nejméně na rok opustí a že jsem řekl své poslední slovo na koncepční radě, tak jsem se mýlil, rozhodl jsem se říct své poslední slovo o roveringu ještě alespoň jednou.

Osobně jsem s českým roveringem, tak jak jsem měl možnost setkat se s ním mimo náš oddíl, více nespokojený než spokojený a upřímně, často se vůbec kritice z úst našich roverů a rangers (R&R) nedivím. Naštěstí jsem měl ale možnost potkat i schopné, kreativní a inspirující lidi, kteří se roveringem zabývají, a to byl jen o jeden důvod navíc pokusit se napsat něco jako příspěvek k diskusi o pojetí roveringu a jeho současných možnostech u nás v oddíle; alespoň tak, jak se jeví mně.

Pustil jsem se tedy ve volném čase do práce, ale brzy bylo jasné, že téma se do několika stránek, které mi Lumturomagazeen nabízí, nevejde. Rozhodl jsem se tedy dodržet krátký rozsah článku tištěného Lumturomagazeenu a zároveň napsat druhý, delší článek, se kterým bych měl být hotov do konce roku, který bych mohl připojit k elektronické verzi Lumturo-magazeenu, a tak šetřit jak stromy, tak čtenáře, které to prostě z pochopitelných důvodů nezajímá.

Následující krátký článek není „výcuc“ z delšího článku, protože by to bylo jednak strašně nudné a zároveň bez potřebného vysvětlení i nesrozumitelné, a tedy na nic. Jde o krátkou, tak trochu z kontextu vytrženou část, která k pojetí roveringu, tak jak ho chápu, patří a je zároveň jednou z jeho podstatných součástí.

1. Normálnost a odpovědnost.

Skauting a později i rovering je nemyslitelný bez toho, aby ho vytvářeli lidé, kteří jsou normální. Normální program musí tvořit podstatnou část celého programu napříč světem skautingu, tedy od světlušek přes R&R, po oldskauty. Pod normálním programem si představuji věnovat se obyčejné přátelské komunikaci; hraní těch našich skautských her, které prostě nemůžou být pořád zábavné; věnovat čas trávení společného času a oprašovat vzájemné vztahy na společných výletech, výpravách; věnovat se bohubilým činnostem v oddíle jako je odpočinek, zábava a třeba i umění...

Ovšem v roverském věku, okolo sedmnácti let se, kromě pokračující nutnosti dělat stále normální program, otevírá asi poprvé opravdová možnost začít dělat paralelně ještě jiný druh programu, který bych chtěl pro nedostatek slov pracovně nazvat „odpovědným“ programem. Jinými slovy, chtěl bych pro účely článku v rychlosti rozdělit (ve skutečnosti

propojené nádoby) skautský program na kategorii „normálního programu“ a kategorii „odpovědného programu“.

Druhá kategorie odpovědnosti je cílem mého článku. Proč ne ta první? Protože jsem pevně přesvědčen, že jsme už nyní normální dostatečně (a ano, jsem si vědom toho, že to tak vždy nevypadá). Neříkám, že nejsme dostatečně odpovědní, jen se pokouším ukázat odpovědnost z jiného úhlu pohledu.

2. Odpovědnost – co to je?

Slovo odpovědnost je jedním ze slov bohaté na významy. Na rozdíl od jednoduchých slov jako pes nebo dům, které mají celkem jasně omezené pole toho, co mohou znamenat, pod slovem odpovědnost si zkorumpovaný politik představuje něco jiného než člověk, kterému je celý svět ukradený. Zbabělec, který má hrůzu z toho, že by snad někdy mohl nesouhlasit s nastavenými pravidly, vidí pod odpovědností něco jiného, než pološílený ekoaktivista, který se přivazuje ke stromům určeným k pokácení.

Možná, že dobrý přístup, jak přemýšlet o významu odpovědnosti je skrze jeho etymologii, kterou má ve většině evropských jazyků. Nejblíže je anglický výraz „responsibility“, které neznamena nic jiného než „response-ability“, tkey doslova „odpovědi-schopnost“ nebo lépe „schopnost odpovídat“. Schopnost odpovídat automaticky předpokládá „někoho“ a „něco“, na co se může odpovídat. Tedy otázka po tom, co je odpovědnost nemůže být zodpovězena teoreticky, např. někde v akademické diskusi, ale je neoddělitelně spojená s kontextem, tedy konkrétními lidmi a konkrétními okolnostmi (často problémy).

3. Odpovědnost v proměnách času

Odpovědnost podléhá změnám stejně jako jiné věci. Snad by se dalo uvažovat o tom, že právě okolnosti jsou tím, co celou odpovědnost vytváří. Každá doba a prostředí má své pojetí odpovědnosti a pokud o sobě chce člověk tvrdit, že je odpovědný, musí splňovat „podmínky na odpovědnost“ své doby a prostředí, ve kterém žije. A tak před tisíci lety bylo odpovědné, aby benediktíni v Monte Cassino opisovali knihy a podíleli se na vzdělávání negramotné společnosti; tak před sto lety bylo odpovědné, aby se Češi stavěli proti Rakousku-Uhersku a podíleli se tak na procesu vzniku samostatného Československa; tak před sedmdesáti lety bylo velmi odpovědné stavět se proti německému nacismu a antisemitismu; a tak bylo před více než dvaceti lety odpovědné stát na straně československého disentu proti totalitě.

Pokud chce být člověk odpovědný, musí nejprve rozumět své době a prostředí, a poté si dobře zvolit stranu, na kterou se postaví.

4. Co je tedy odpovědné dnes?

A tady to začíná, otázka, kterou nedokážu zodpovědět, ale kterou se mohu pokusit doufejme alespoň otevřít. Myslím, že to, co nás odděluje od generace našich rodičů, jejichž odpovědností bylo zachovat si svobodu myšlení v totalitě, je právě prostředí demokratického státu. Vše se zkomplikovalo, když se jednoho listopadového dne sen stal skutečností a z bývalých vězňů se stali vůdčí postavy nové demokracie. Starý odboj proti komunismu přestal být potřeba a disidenti přestali ze dne na den existovat. A zároveň se ze dne na den změnili k nepoznání „podmínky odpovědnosti“. Nejenže začalo být možné

věnovat se ve studiu a povolání čemukoliv, a tím se zvýšila možnost využít užitečněji osobní talent jednotlivých lidí, tedy naplňovat svou osobní odpovědnost, ke které se člověk cítí povolán; ale zároveň se náš stát stal opět po dlouhé době součástí projektu, jehož cílem bylo spojování národů (asi nejviditelněji reprezentovaný Spojenými národy (OSN), ale zdaleka nejen jimi).

S nově nabytou svobodou po roce 1989 se také všem nově svobodným občanům rozšířily hranice odpovědnosti. Staré pojetí odpovědnosti spočívající výhradně v odpovědnosti za vlastní národ, tedy doba evropských nacionalismů skončila. A byla nahrazena, jak myslím, něčím těžším, totiž aniž by se vytratila „domácí odpovědnost“ za svůj národ, přidala se navíc i odpovědnost vymezená (přínejmenším) hranicemi demokratického Západního světa (tedy hlavně Amerika a Evropa). Tohle dnes mnoho lidí nedokáže stále pochopit a pořád klade stejnou otázku, co je jim do okolních států, které se topí v problémech.

5. Globální odpovědnost?

Pojistkami, které nás činí spoluodpovědnými za okolní, i vzdálený svět jsou myslím lidská práva (tedy viděno pod jiným úhlem, nárok svobody pro každou lidskou bytost) a také naše (budoucí) vzdělání (které nás, jak se pokusím dále ukázat, k něčemu disponuje).

Co se týče prvního bodu, lidských práv, nemůžu sice nijak racionálně dokázat, ale mohu se pokusit vyvolat porozumění skrze připomenutí (jedné z mnoha) traumatických zkušeností, kterou si částečně i my mladí „polistopadoví“ neseme v sobě (aniž o tom možná víme). Zkušeností je rok 1969 a příjezd ruských tanků. Tenkrát se každý mohl zbláznit nad tím, co je to za bezprecedentní porušení mezinárodních i individuálních práv. Tenkrát bychom pod tíhou okolností uvítali jakoukoli pomoc. Nicméně okolní svět se na nic zlomového nezmohl. A toto je odpověď na otázku, proč nám má být co do okolního světa, protože jsme jeho součástí. Tedy kromě domácí „blízké“ odpovědnosti, kterou dlužíme svému okolí, přátelům, rodině... je tu ještě druhá kategorie odpovědnosti, často nepochopená, častěji zneužívaná, kterou bych chtěl nazvat „vzdálená“ odpovědnost, nebo (což není můj termín) globální odpovědnost; tedy spoluodpovědnost všech za společný svět, ve kterém žijeme.

Proč má cenu realisticky (ne naivně) mluvit o globální odpovědnosti? Protože, jak si myslím, přínejmenším pět obrovských lekcí, které lidstvo dostalo ve 20. stol: první válka, druhá válka, (a v ní obsažené dvě tragedie, které snad svou tragikou překonávají celou válku, tedy Šoa nebo častěji Holokaust a dvě atomové bomby) a naposled (v neposlední řadě) totalita komunismu, jasně dokázaly, že žádný stát, ani aliance států, ani velká politická strana, ani malá uzavřená skupina lidí není „izolovaný ostrov“, který je od okolního světa oddělený mořem, a že tedy není pravda, že se okolního světa netýká a nemá s ním nic společného. Staletí ignorování řešení vztahů křesťanských církví vůči Židům otevřelo dveře Šoa a šesti milionům povražděných Židů; dvě svržené atomové bomby (které od sebe dělily neuvěřitelné tři dny na přemýšlení, první 6. a druhá 9. srpna 1945, při kterých bylo v méně než jedné sekundě zavražděno asi osmdesát tisíc, a pak sedmdesát tisíc lidí nebo mezi desítkami dalších příkladů novodobá válka v bývalé Jugoslávii, ke které se Spojené národy nedokázaly postavit do poslední chvíle, kdy už bylo příliš pozdě, čelem a kde se kvůli tomu odehrály v 90. letech další nepochopitelná

zvěrstva. To všechno jsou místa, která se týkají celého svobodného světa, který se nejpozději po Druhé válce rozhodl střežit lidská práva jako svou hlavní prioritu. Není zde prostor věnovat se otázce, jakým způsobem se nás tyto události týkají a jak se k tomuto druhu „vzdálené“ odpovědnosti máme stavět. Snad jen jednou větou, jistěže se tyto události týkají různých lidí s různým způsobem, jak podle odpovědnost, která je jim svěřena oficiálně, tak podle jejich osobních schopností, kterými jsou nadáni. Já chci nyní jen položit otázku, jakým způsobem se nás tato odpovědnost má týkat ve skautingu a konkrétněji v roverském programu?

Druhý bod, tedy vzdělání, je spojeno (na rozdíl od obecné podmínky svobody ve všech postkomunistických zemích) konkrétněji s naším oddílem a naší generací, která nyní studuje, anebo pravděpodobně brzy bude. Vzdělání je totiž jedna z charakteristických vlastností našeho oddílu. Drtivá většina členů pochází z prostředí (dovolte mi to nazvat) „dobrých rodin“, ve kterém je vysoké vzdělání samozřejmostí (a toto má, myslím, v oddíle dlouhou tradici, viz minulí Lumturáci). Děláme jakýsi (do jisté míry) městský intelektuální skauting. V pozadí stojí, pravděpodobně správné přesvědčení, že dnešní celkem složitý, komplexní svět je lépe přístupný pro vzdělané lidi. Za dobu universitního studia, které není zdaleka jen posloucháním přednášek (viz studentský život, mezinárodní studijní stipendia, ...), by si měl mladý člověk osvojit schopnost se ve společnosti dobře pohybovat a zjistit, jak to chodí.

Mám-li pravdu v prvním bodě, že naše doba je postavená před výzvy, které s sebou moderní demokratický stát přináší, tedy ne už jasně viditelný nepřítel totality, ale mnoho subtilnějších, méně viditelných problémů doma, tak zároveň další velké, viditelné, vzdálené problémy v zahraničí; a mám-li pravdu i v druhém bodě, že oproti minulým generacím máme možnost kvalitního studia, které nám otevírá dveře k porozumění současnému světu a k osvojení si potřebných schopností v ne účinné jednat; pak si myslím, mohu říct, že z rovnice „a“ (svobody) plus „b“ (znalost a schopnost měnit), vyplývá také „c“, a tou je jakási morální povinnost pro současné mladé generace srovnat si v hlavě priority a podílet se svými silami, podle svých možností, na smysluplné spolupráci na důležitých tématech světa, ve kterém společně žijeme.

Ovšem tato morální povinnost nesmí být „moralismem“, tedy přetížením morálky, která nerespektuje jiné klíčové oblasti a hodnoty lidského života (jako odpočinek, umění, zábavu, přátelství, ...). Nesmí být „totalismem“, tedy něčím, co vnucuje, a to z toho důvodu, že odpovědnost ke svobodě a jejím právům se nedá vnutit (jinak bych neváhal ani vteřinu a lidi ke svobodě nutil). A nesmí být ani pouhým „intelektualismem“, o kterém se žvaní po intelektuálních kavárnách. A protože píšu o odpovědnosti, nemohu (ačkoliv bych chtěl) nerespektovat kritérium redakce Lumturomagazeenu, která mi ukládá za povinnost pokusit se „nepřesáhnout hranici 2152 znaků včetně mezer“. Musím tedy přeskocit klíčové otázky, jestli má vůbec smysl pouštět se do takových velkých náročných projektů a co vůbec zmůžeme? A jestli o to vůbec cílová strana stojí, jak z nich nedělat zvířata v zoo, na která se chodíme jen koukat. Otázku naivity, která často diskredituje celou debatu o lidských právech. Bohužel se nemůžu pokusit o příspěvek k otázce, jak konkrétněji můžeme vidět společnost my, generace narozené na přelomu nebo po Sametové revoluci.

A jak se to vše týká, nebo může týkat skautingu a konkrétně roveringu? Otázku „normálnosti“ skautského programu, skauti nejsou hnutí komiksových superhrdinů zachraňující svět v nesnázích. A v neposlední řadě dialog mezi vedením a rovery&rangers a otázku jejich svobody a naší odpovědnosti. A není bohužel ani čas zmínit problém nastavení roveringu v Lumturu, kde jsou R&R zapojení do spolu-vedení oddílu a na jiné věci jim z toho důvodu nezbyvá čas. Naštěstí vždy existují šalamounské způsoby, jak nasytit vlka tak, aby koza zůstala celá, takže se tyto otázky pokouším otevřít ve své delší elektronické verzi Lumturomagazeenu, kterou se vás drze chystám obtěžovat, ale k jejímuž čtení nikoho nenutím.

6. Blízký a Vzdálený skauting

V následujících řádcích bych chtěl jen průletem ukázat, co mám na mysli, když mluvím o roverském programu, kterému by se měl Lumturo-rovering věnovat. Jde o kategorie programu, které jsou od sebe rozdílné a které nazývám pro přehlednost 1. „Blízký skauting“ (BS) a 2. „Vzdálený skauting“ (VS).

1. Blízký skauting

Zde se mají R&R věnovat tématům, které jsou v těsné blízkosti okolí, ve kterém žijí. V následujících řádcích chci jen ukázat první možnosti, jak by mohl program vypadat a jsem si jistý, že vy a zejména R&R to uvidí jinak, což je dobře, protože se může začít vést diskuse. Tohle jsou jen první nápady a nahození, která mají ukázat základní myšlenku, zažehnout jakousi jiskru zájmu. A navíc jedno téma se dá zpracovat asi tak sto způsoby. Mou představou je aby se R&R věnovali dvěma tématům, které si zvolí, ve dvou víkendech v roce.

Rád bych se pokusil ukázat, co mám na mysli skrze metaforu „hranice“. Hranice je něco, co vždy odděluje dva prostory. Pro setkání s problémy BS v našem případě bude třeba investovat energii a problémům se aktivně přiblížit. Obrazně řečeno překročit hranici domova, toho, kde se cítím bezpečně, do prostoru, který je vždy nějak nebezpečný, nepříjemný, kde bych si nepřál žít. Témata BS jsou právě prostory za hranicemi pohodlí, zábavy, místa odpočinku... R&R a jejich víkendové projekty by se měli vydávat na tyto hranice:

- a) Naší „bílá“ společnosti – kde je možné se setkat s Romy a pokusit se (ve velmi krátkém čase) porozumět jejich způsobu myšlení. Na jedné straně problémům, které jejich způsob života vytváří a na druhé zhlédnout chyby „bílá“ společnost, která Romy do této situace tlačí.

Nejsem ani vzdáleně profesionál a romské problematice nerozumím, ale v minulých letech jsme měli možnost na jedné roverské výpravě navázat kontakt se skupinou, která se tímto zabývá, prožít s nimi několik dní a získat další kontakty na organizace a jejich projekty, které se snaží zprostředkovat hlubší vhléd.

- b) Chudoby – nemusí jít nutně o práci s bezdomovci, o které se u nás v ČR velmi často mluví a která je díky tomu, alespoň myslím, dnes docela dobře zmapovaná, díky čemuž je možné celkem jednoduše zvolit vhodný již existující vzdělávací projekt.

Nedávno jsem měl, byť jen na velmi krátkou dobu, možnost prožít si na vlastní kůži, co znamená nemít jistotu střechy nad hlavou, kdy, kde a za co se najíst. Před

vámi jen otevřená budoucnost s tisíci otazníky... nepochybuji o tom, že to byl jen slabý odstín skutečného ztroskotání, které je často společně se ztrátou domova spojeno se ztrátou zaměstnání, kontaktu s rodinou, vidiny životní budoucnosti – prostě totální mizérie a zoufalství. I přes krátkou dobu a nízkou intenzitu svého prožitku bezdomovectví to byla nezaplacitelná lekce, o kterou, abych byl upřímný, znovu na delší dobu nestojím. Mohu jen podotknout, že je to o moc jiné, než když vyrazíme na několik dní bez kamenné střechy nad hlavou pod stan.

c) zdraví – zdravotně postižení jsou široké téma od za prvé mentálně postižených, v tomto ohledu nemohu přispět svým pohledem, mám nulové zkušenosti. Ale řada bývalých vedoucích se tímto tématem, alespoň krátce na nějaký čas, zabývala. Navíc existují desítky organizací, které mají zkušeně co říct.

- fyzicky. Minulých letech, při shánění možnosti kam s R&R jet na roverský puťák, jsme oslovili pár organizací, které se prací s fyzicky postiženými lidmi zabývají.

Nedostali jsme se k realizaci projektu, protože jsme nakonec zvolili jiný projekt, ale tito lidé na mě udělali silný dojem. V oddíle opět existuje řada starších vedoucích, kteří mají v této oblasti zkušenosti. Vozíčkáři, nevidomí, neslyšící (existuje celý skautský oddíl neslyšících), možností je spousta.

- nemocní. Nápad zkusit pracovat s nemocnými, konkrétně s dětmi z onkologického střediska Motol, vyšel z hlav samotných roverů a je jen škoda, že se ho nikdy nepodařilo zrealizovat. Takle oblast je možná více než ostatní málo lákavá a vyžaduje, kvůli tématům, se kterými se těžce nemocní lidé vypořádávají více zkušeností. Možnosti jsou široké, od dětí po hospicová hnutí.

d) jiné národnosti – mám na mysli téma, které nabízí práce s imigranty, kteří přichází z různých důvodů a od života v pohodlí mají daleko. Myslím, že částečně z osobní zkušenosti mohu říct, že to není žádná sranda být cizincem s mizernou znalostí místního jazyka, pokoušet se vydělat si peníze potřebné k životu, což kvůli imigračním zákonům znamená často pracovat načerno, což neznamená nic jiného, než že z vás někdo pravděpodobně odírá kůži a platí vám mizerně a nemáte ani možnost si stěžovat, protože není komu. Cesta imigrantů z ničeho zpět na vlastní nohy je poučné téma, které je plné víc než zajímavých a inspirujících příběhů.

2. Vzdálený skauting

Pro pochopení toho, co mám na mysli pod termínem VS, stačí otevřít jakékoliv pořádné noviny na zahraniční rubrice. VS se týká velkých společenských témat, která přesahují hranice jedné země, zasahují do života mnoha společností a určují (byť ne jediným, ani možná hlavním, ale) podstatným způsobem společenskou debatu a ovlivňuje způsob její existence a volbu jejích hodnot. Mou představou je, aby se R&R věnovali dobře připravenému projektu VS čtrnáct dní v době tábora, tedy čas roverského puťáku. Témata jsou stejně široká jako v předchozím případě, ne-li širší. Příklady, které jsou pro představení trochu složitější, vás zde nyní obtěžovat nebudou.

A tady musím nyní skončit, devět set slov navíc, oproti původnímu zadání není zrovna malý prohrěšek, redakci se upřímně omlouvám. Poslední větou, věci se začínají hýbat teprve tehdy, když se o nich začne vést diskuse. Nevím, jak se věci vyvinou, ve svých předpovědích budoucnosti se často mýlím, ale ze srdce rád společně s vámi (s kýmkoliv z vás) o tématech naší práce a působení ve skautingu povedu vzájemnou diskusi.

S pozdravem z Jerusalema

Vít